Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi strateegiline kompass“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 140/04)

Raportöör: **Christian MOOS**

Kaasraportöör: **Peter CLEVER**

Täiskogu otsus	14.7.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2
	omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	20.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	163/1/5

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Strateegiline kompass on märkimisväärne samm edasi. See on loetelu väga olulistest konkreetsetest projektidest ja meetmetest, mille abil on võimalik suurendada Euroopa julgeolekut. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvates tuleb kompassi laiendada, et see moodustaks Euroopa välis- ja julgeolekupoliitika tervikliku strateegia, samuti on vaja kodanikuühiskond sellesse protsessi kaasata.

1.2. Komitee rõhutab, et julgeolek ulatub kaitsest palju kaugemale ning et ELi terviklikus julgeolekustrateegias tuleks keskenduda ka tsiviil- ja ennetusaspektidele, et toetada ja täiendada konkreetseid kaitsemeetmeid.

1.3. Komitee toonitab sotsiaalse õigluse, majanduslike väljavaadete ja keskkonnakestlikkuse ennetavat tähtsust. Sotsiaalne rahu ja majanduslik stabiilsus on vägivallast hoidumise olulised eeltingimused. Globaalse soojenemise piiramine ja selle tagajärgedega toimetulek on maailmas sotsiaalse korra ja rahu säilitamiseks väga olulised.

1.4. Strateegilises kompassis ei võeta piisavalt arvesse rolli, mida Euroopa kodanikuühiskond saab täita ja peab täitma, et parandada vastupanuvõimet vaenulike jõudude hübriidrünnakutele ja püüdele õõnestada süstemaatiliselt ühtekuuluvust ja solidaarsust ELi liikmesriikides ja nende vahel.

1.5. Tsiviil- ja ennetav julgeolekupoliitika käib käsikäes militaarkaitsevõimega. Viimast tuleb pidada julgeoleku vältimatuks eelduseks ning – selle heidutava mõju tõttu – ka ennetavaks teguriks.

1.6. Komitee on seisukohal, et strateegiline kompass annab Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitikast liiga positiivse pildi.

1.7. NATO ei ole mitte üksnes ELi strateegiline partner, vaid ka selle peamine julgeoleku tagaja. Eurooplased peavad omalt poolt andma NATO-le suuremat lisaväärtust meetmetega, mis tugevdavad nende enda strateegilist tegutsemisvõimet. EL ja NATO ei ole oma koostöö potentsiaali seni täielikult ära kasutanud. Euroopa julgeoleku- ja kaitsesamba tugevdamine tähendab NATO tugevdamist.

1.8. Lõppkokkuvõttes peab Euroopa Liit võtma suurema vastutuse ja looma Euroopa kaitsekoostöö liidu NATO Euroopa sambana, tagades, et see liit austab täielikult teatud liikmesriikide neutraalsust ja on sellega kooskõlas.

1.9. EL peaks edendama paremat arusaamist Atlandi-ülese partnerluse otsustavast tähtsusest NATO ja seega ka Euroopa julgeoleku jaoks.

1.10. Liiga paljud ELi liikmesriigid on jätnud pikka aega tähelepanuta oma kaitsekohustused ja kaitsevõime, mis on viinud selleni, et nende relvajõud on märkimisväärselt alavarustatud, ettevalmistamata ja nende koostalitlusvõime on puudulik.

1.11. ELi liikmesriigid peavad paremini koordineerima riiklike võimete arendamist ja kaitseplaneerimist ning rõhuma palju enam ühishangetele. Euroopa kaitsevõime tõhusust tuleb parandada liikmesriikide tööstuspoliitika märksa parema koordineerimisega.

1.12. Euroopa tegutsemisvõimet tuleb tugevdada, kehtestades välis- ja julgeolekupoliitikas häälteenamusega hääletamise.

1.13. Strateegilise kompassi olulise täiendava elemendina tuleb kindlaks määrata roll, mis Euroopa kodanikuühiskonnal võib solidaarsuse, koostöö ja vastupanuvõime kontekstis olla.

1.14. Komitee teeb ettepaneku korraldada avalikke foorumeid strateegilisteks aruteludeks Euroopa ja riiklikul tasandil.

2. **Üldised märkused**

2.1. Käesolevas omaalgatuslikus arvamuses vaadeldakse strateegilise kompassi mõju ja püütakse anda poliitiline hinnang selle Euroopa eesmärkidele ja võimalustele kodanikuühiskonna vaatepunktist. Komitee kiidab heaks Euroopa Liidu algatused Euroopa julgeoleku ja kaitse tugevdamiseks.

2.2. Kodanikuühiskond ei ole julgeolekuküsimustes kõrvalseisja ja tema häält tuleb kuulda võtta. Konfliktiolukord tabab tsiviilasutusi rängalt ja tsiviilisikud kannatavad sõja laastavate tagajärgede all.

2.3. Kodanikuühiskonna seisukohast on strateegilises kompassis valitud kitsas julgeolekuperspektiiv, pöörates erilist tähelepanu kaitsele. Komitee rõhutab, et julgeolek ulatub kaitsest palju kaugemale ning et ELi julgeolekustrateegias tuleks keskenduda tsiviil- ja ennetusaspektidele rohkem, kui seda strateegilises kompassis praegu tehakse.

2.4. Euroopa Liit vastandub sõjale ja vägivallale. EL peab paremini kasutama oma poliitilisi, materiaalseid ja kultuurilisi ressursse, et aidata kaasa konfliktide rahumeelsele lahendamisele ja ennetada sõjalist eskaleerumist, sest just selles võib peituda ELi olulise lisaväärtuse potentsiaal ja ka senine mõju maailmas. EL peab tõhusamalt toetama tagasipöördumist mitmepoolsete relvastuskontrolli lepingute juurde, tuumarelva leviku tõkestamise lepingu järgimist ja tuumadesarmeerimise kohustust.

2.5. Reeglitel põhinev mitmepoolne kord on üldiste inimõiguste kaitsmiseks äärmiselt oluline. EL peab koos kõigi sarnaselt meelestatud partneritega kogu maailmas tegema kõik endast oleneva, et tugevdada ning vajaduse korral taastada ja uuendada reeglitel põhinevat mitmepoolset korda. Range võimupoliitika ja nn tugevama õigus on vastuolus demokraatia ja õigusriigi põhimõtetega. Julgeolek ilma vabaduseta oleks mõttetu. Samal ajal on julgeolek ka vabaduse oluline eeltingimus.

2.6. Tsiviil- ja ennetav julgeolekupoliitika ei ole vastuolus militaarkaitsevõimega. Vastupidi, viimast tuleb pidada julgeoleku vältimatuks eelduseks ning – selle heidutava mõju tõttu – ka ennetavaks teguriks.

2.7. Julgeolekusse ja kaitsesse poliitiliste ja finantsinvesteeringute tegemiseks on vaja põhjalikult ja tõsiselt hinnata Euroopa Liidu a) süsteemseid ja b) materiaalseid tugevusi ja nõrkusi ning ELi suutlikkust i) tagada oma julgeolek, ii) luua stabiilsus oma naabruses, iii) kindlustada ülemaailmsed kaubateed ja elutähtsate kaupade ja materjalide kättesaadavus ning iv) olla oma liikmesriikide kaudu usaldusväärne ja selgelt pühendunud partner liitudes, mis ei ole olulised üksnes Euroopa julgeoleku jaoks.

2.8. Julgeolekut ja vabadust ei ole võimalik saavutada üksnes sõjalise võimekusega. See nõuab terviklikku sotsiaalset, majanduslikku ja keskkonnaalast lähenemisviisi ning paremat luureteavet ja prognoosimist. Esikohal peab olema ennetav poliitika ning konfliktide lahendamine diplomaatiliste ja tsiviilvahenditega – sõjalise jõu kasutamine peab jääma viimaseks abinõuks. See eeldab aga ka usaldusväärset sõjalist võimekust ja vaieldamatut tahet seda kasutada, kui see on vältimatu. EL peab oma huvisid otsustavamalt kaitsma.

2.9. Õiglase rahu säilitamine on ülemaailmse julgeolekusüsteemi lõppeesmärk ja mitmepoolsus on parim vahend selle eesmärgi saavutamiseks. See on aga üha suurema surve all ning komitee nõustub 2022. aasta ülemaailmse rahuaruande (Global Peace Report) soovitustega, milles kutsuti üles võtma meetmeid rahu ülemaailmse struktuuri tugevdamiseks ([1]).

2.10. Kaitsevõime tugevdamise ja julgeoleku suurendamise meetmete rakendamine nõuab suuremat institutsioonidevahelist järjepidevust, kapseldumise vältimist ja eelkõige liikmesriikide kindlat pühendumist.

2.11. Venemaa sissetung Ukrainasse ja sõja naasmine Euroopasse ning range võimupoliitika eeldavad tõhusat heidutusvõimet. Kuigi suurvõimu poliitika ei ole kunagi olnud ELi eesmärk, siis nüüd, mil Venemaa ja Hiina seavad kahtluse alla rahvusvahelise süsteemi ja julgeoleku, peab EL kohanema suureneva süsteemse konkurentsiga suurvõimude vahel. Venemaa rikub avalikult ÜRO põhikirja ning Hiina üldisi inimõigusi, nagu on selgelt näha Xinjiangis ja Hongkongis.

2.12. USA, Kanada ja teised maailma demokraatlikud riigid on olulised partnerid, viies ellu üldiseid inimõigusi, milleks kõik ÜRO liikmesriigid on ametlikult ja vabatahtlikult kohustunud ja milles ei tohi kusagil ega kunagi järeleandmisi teha.

2.13. EL peaks edendama paremat arusaamist Atlandi-ülese partnerluse, st ELi ja USA suhete otsustavast tähtsusest NATO ja seega ka Euroopa julgeoleku jaoks. Kuigi USA on viimastel aastatel nihutanud oma huvifookuse üha enam Aasiale ja Vaiksele ookeanile, näitab Venemaa agressioon, et maailmakorda tuleb jätkuvalt kindlustada ja vajaduse korral ka Euroopas kaitsta.

2.14. NATO ei ole mitte üksnes ELi strateegiline partner, NATO tagab Euroopa sõjalise kaitse ning Euroopa kaitsesammast tuleks arendada nende täielikus vastastikuses täiendavuses. Venemaa sissetung Ukrainasse ja rahvusvaheline julgeolekukord kinnitavad seda igas mõttes. Euroopa suurem kaitsekoostöö võib tugevdada NATO-t ja ka Euroopa tegutsemisvõimet, et panustada tõhusamalt oma julgeolekusse ja piirkondlikku stabiilsusse.

2.15. Kuigi EL kui poliitiline ühendus ja NATO kui allianss ei ole sugugi identsed, tekib nende kahe vahel aina rohkem ristumiskohti ja seda mitte üksnes väärtuste ja eesmärkide osas. Pärast Soome ja Rootsi ühinemist NATO-ga kuulub mõlemasse organisatsiooni 23 riiki. Eurooplased võivad anda ja peavad omalt poolt andma NATO-le suuremat lisaväärtust meetmetega, mis tugevdavad nende enda strateegilist tegutsemisvõimet. Lõppkokkuvõttes peab Euroopa Liit võtma suurema vastutuse ja looma Euroopa kaitsekoostöö liidu NATO Euroopa sambana, austades täielikult teatud liikmesriikide neutraalsust.

2.16. Liiga paljud liikmesriigid on oma kaitsevõime liiga kauaks tähelepanuta jätnud. Kohati ebapiisavad, kuid ennekõike ebatõhusad kaitsekulutused on paljudes ELi liikmesriikides viinud selleni, et nende relvajõud on märkimisväärselt alavarustatud, ettevalmistamata ja nende koostalitlusvõime on puudulik. Kuivõrd need ELi liikmesriigid on ka NATO liikmed, eiravad nad ka oma alliansist tulenevaid kohustusi.

2.17. Euroopa kaitsevõime ei sõltu mitte ainult selleks eraldatud eelarve suurusest, vaid eelkõige selle tõhusast kasutamisest. Praegu ELis kasutusel olevad erinevad relvasüsteemid põhjustavad kattuvusi, suuri kulusid ja ebatõhusust. ELi

([1]) *Common Security – For our shared future*, Stockholm, 2022.

liikmesriigid peavad paremini koordineerima riikliku võimekuse arendamist ja kaitseplaneerimist ning rõhuma palju enam ühishangetele. ELi ja liikmesriikide tasandil tuleks rakendada sidusat hankepoliitikat, et saavutada kulude vähendamiseks vajalik mastaabisääst ja luua piisavat tegevust tärkavate idufirmade olemasolu tagamiseks ([2]). Praegused tavad Euroopa kaitseturul kajastavad Euroopa mõõtme puudumisest tulenevaid suuri kulusid.

2.18. Vaatamata alalisele struktureeritud koostööle (PESCO), kaitseküsimuste iga-aastasele kooskõlastatud läbivaatamisele (CARD) ja Euroopa Kaitsefondile, on EL teinud liiga vähe edusamme tõhusate ühiste struktuuride väljatöötamisel, mis võimaldaks ELil hoolitseda oma julgeoleku eest. Siin on oluline 2022. aasta märtsi Versailles' deklaratsioon, mis põhineb riigipeade ja valitsusjuhtide 2021. aasta detsembri otsusel, mille kohaselt „Euroopa Liit võtab suurema vastutuse oma julgeoleku eest ja jätkab kaitsevaldkonnas strateegilist tegevussuunda ning suurendab oma iseseisva tegutsemise suutlikkust".

2.19. ELi tegutsemisvõimet välis- ja julgeolekupoliitikas oleks võimalik tugevdada, kui eemaldutaks nõukogus välispoliitika valdkonnas tehtavatest ühehäälsetest otsustest (üks liikmesriik võib blokeerida kõik ülejäänud). Vahepealse lahendusena võiks kaaluda kvalifitseeritud häälteenamuse või suurendatud kvalifitseeritud häälteenamuse (st kõrgemate künniste seadmine kvalifitseeritud häälteenamusele) ajutist katseetappi. Institutsiooniline raamistik ei ole siiski see, mis peaasjalikult takistab liikmesriikide ühist sidusat tegutsemist. Pigem hoiduvad liikmesriigid kõrvale olemasolevast institutsioonilisest raamistikust, ei kasuta ära selle potentsiaali ega luba end sellesse integreerida.

2.20. Julgeoleku tagajana võib Euroopa vajada uut narratiivi ja konkreetseid meetmeid kodanikuühiskonna ja kodanikuosaluse toetusel, et tugevdada Euroopa identiteeti ja solidaarsust, langemata lõksu, kus natsionalism asendatakse Euroopa marurahvuslusega. Üldsuse osalemine peaks olema avatud, läbipaistev ja kaasav.

3. **Strateegilise kompassi positiivsed aspektid**

3.1. Strateegilise kompassi eesmärk saavutada suurem julgeolek suutlikkuse suurendamise (tegutsemine), parema valmisoleku (turvalisuse ja julgeoleku tagamine), sihtotstarbeliste investeeringute (investeerimine) ja ulatuslikuma koostöö (partnerluste loomine) ning partnerluste ja liitude tugevdamise kaudu on hästi valitud.

3.2. Strateegilise kompassi eesmärk on kinnistada Euroopa otsusekindlust järgida Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja põhimõtteid, taastada rahu ja kaitsta vabadust Euroopas.

3.3. Julgeoleku mõttes kirjeldatakse Hiinat strateegilises kompassis süsteemse rivaalina; seda on kinnitanud tema ulatuslikud üldiste inimõiguste rikkumised, Taiwani pidev ähvardamine ja toetus agressorriigile Venemaale. Strateegilises kompassis rõhutatakse, et Hiina ja Venemaa seavad küsimuse alla rahvusvahelise korra. Nad laiendavad oma tuumaarsenali ja arendavad uusi relvasüsteeme.

3.4. Samuti tuuakse strateegilises kompassis välja relvastuskontrolli struktuuri ohtlik nõrgenemine ja selle normatiivse tühimiku kahjulik mõju ELi julgeolekule.

3.5. ELil on õigustatud huvid kõigis maailma piirkondades. Strateegiline kompass ei hõlma süstemaatiliselt neid kõiki, kuid selles märgitakse õigusega, et – nagu konkreetselt Lääne-Balkani riikide puhul näha –, Euroopa tegevusetus innustab teisi riike seda ruumi täitma.

3.6. Strateegilises kompassis rõhutatakse, et EL peab tegutsema oluliselt kiiremini ja otsustavamalt ning et liikmesriigid peavad saama tugineda vastastikusele abile. Seepärast rõhutatakse Euroopa Liidu lepingu artikli 42 lõike 7 tähtsust. EL peaks selgitama kooskõla selle esmase õigusliku aluse ja NATO lepingu artiklis 5 sätestatud abi andmise kohustuse vahel.

([2]) Julgeoleku- ja kaitse jaoks elutähtsa tehnoloogia tegevuskava (COM(2022) 61 final), punkt 4.9.

3.7. Parem valmisolek ja koostalitlusvõime on määratletud prioriteetidena ning strateegilises kompassis märgitakse, et need peavad olema kookõlas NATO-ga. Strateegilise kompassi kohaselt on EL parema Euroopa kaitse võimaldaja, märkides, et see täidab puudujäägid kriitilise tähtsusega suutlikkuses, tugevdab Euroopa ühiskondade vastupanuvõimet ja loob stabiilsust Euroopa naabruses. Esimene samm on 5 000 sõjaväelasest koosneva kiirsiirmisvõime (Rapid Deployment Capacity) loomine, mis peaks olema täielikult töövalmis 2025. aastaks. Komitee tuletab meelde, et viimane aeg on tegutseda, kuna EL seadis sellega seoses juba rohkem kui 20 aastat tagasi ambitsioonikamad eesmärgid, mida pole siiani täidetud.

3.8. Kuigi strateegilises kompassis ei viidata kvalifitseeritud häälteenamuse kehtestamisele välispoliitikas, kutsutakse selles siiski üles konstruktiivselt hääletamisest hoiduma, et huvitatud liikmesriigid saaksid edasi liikuda. Sellega seoses võiks rohkem kasutada Euroopa Liidu lepingu artiklit 44, et võimaldada huvitatud liikmesriikidel, kellel on asjakohane suutlikkus, teha nõukogu delegeerimisel koostööd ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP) valdkonnas.

3.9. Strateegilise kompassi eesmärk on ühendada ÜJKP raames mõistlikult tsiviil- ja sõjalised missioonid ja operatsioonid. Selles rõhutatakse ÜJKP tsiviilmissioonide tähtsust mittesõjalise reageerimise kontekstis. Strateegilise kompassi eesmärk on tihedam koostöö ÜJKP ning ELi justiits- ja siseküsimuste sidusrühmade vahel.

3.10. Komitee tunnustab asjaolu, et selles järgitakse tegevusele suunatud lähenemisviisi ning esitatakse edusammude mõõtmiseks konkreetsed ettepanekud ja sammud, sihtkuupäevad ja vahe-eesmärgid, mida ELi nõukogu ja Euroopa Ülemkogu peavad regulaarselt läbi vaatama.

3.11. Strateegilises kompassis rõhutatakse ka olulisi meetmeid, et võtta ÜJKP missioonides ja operatsioonides paremini kasutusele soolise võrdõiguslikkuse, rahu ja julgeoleku ning kliimatõhususe käsitus. Eelkõige tugevdab Euroopa Liit 2023. aastaks oma üldiste inimõiguste ja soolise võrdõiguslikkuse nõustajate võrgustikku ÜJKP missioonidel ja operatsioonidel. Lisaks suunatakse ELi kliimamuutuste ja kaitse tegevuskava rakendamisega sõjalist sektorit kliimaneutraalsuse suunas.

4. **Kriitilised märkused kompassi kohta**

4.1. Strateegiline kompass on väga kõrgete eesmärkidega dokument, milles nähakse ette rohkem kui 80 konkreetset meedet, mis tuleb 2025. aastaks võtta. Sellega seoses on vaja liikmesriikide tugevat poliitilist tahet, vastasel juhul võib dokumendist jääda mulje, et ELil puudub pädevus välispoliitikas ja kaitseküsimustes.

4.2. Strateegilist kompassi iseloomustab kitsam julgeoleku käsitus: julgeolek on midagi enamat kui lihtalt kaitse. Sõjaliste konfliktide vältimiseks on otsustava tähtsusega suurem ennetustöö ja prognoosimine. Strateegilises kompassis keskendutakse konkreetsete projektide ja meetmete loetelu koostamisele. Komitee tunnustab seda. Selles ei viidata aga konkreetsetele geograafilistele piirkondadele ega määratleta piisavalt, kus tahab EL vastavalt oma väärtustele ja eesmärkidele edendada stabiilsust ja julgeolekut, sealhulgas väljaspool oma territooriumi, näiteks oma vahetus naabruses. Kompassi tuleb laiendada, et see moodustaks tervikliku strateegia, mis hõlmaks ka kodanikuühiskonna kaasamist.

4.3. Strateegilises kompassis antakse üsna positiivne pilt ELi julgeoleku- ja kaitsepoliitika sidususest ning selle potentsiaalsest suutlikkusest. Näiteks öeldakse selles, et ELi tugevus väliste konfliktide ja kriiside ennetamisel ja ohjamisel seisneb suutlikkuses kasutada nii sõjalisi kui ka tsiviilvahendeid. Kompassis ei ole esitatud konkreetseid näiteid selle kohta, kus see võiks edukalt toimuda. Ebarealistlik analüüs ei saa siiski olla kindel alus julgeolekustrateegiale. See, et EL hindab end olevat järjepidev eestvedaja mitmepoolsetes lahendustes, ja tema enesekiitus, mida on selgelt väljendatud strateegilises kompassis näiteks seoses vastutusega ülemaailmse julgeoleku tagamisel, ei võimalda teha ausat kokkuvõtet.

4.4. EL võib ju olla investeerinud mitmepoolsusesse märkimisväärseid poliitilisi ja rahalisi ressursse. Kuid vähemalt kuni Venemaa rünnakuteni olid liikmesriigid püüdnud saavutada koordineeritud Euroopa välispoliitika eesmärke üksnes siis, kui need olid otseselt kooskõlas nende enda riiklike huvidega. Seda põhimõttelist strateegilise prognoosimise puudumist saab illustreerida mitme näitega. Siin võib nimetada muu hulgas järgmist: laienemisprotsess Lääne-Balkani riikides, eurooplaste reageerimine Liibüa sõjale, sõltuvus energiast, toorainest ja muudest tarnetest, Euroopa esindatus ÜROs ning riikide sõjalisse võimekusse tehtavate investeeringute erinev tase võrreldes SKPga.

4.5. Strateegilises kompassis peetakse NATO-t Euroopa julgeoleku jaoks oluliseks, kuid see ei ole piisav. Kompassis räägitakse strateegilisest partnerlusest NATO-ga, vastastikusest täiendavusest ja otsuste tegemise sõltumatusest. Kuid ainult mõned liikmesriigid on endiselt neutraalsed, st nad ei ole NATO liikmed, ning allianss on midagi enamat kui vaid Euroopa strateegiline partner. NATO on praegu ja jääb ka tulevikus ainsaks tõeliseks Euroopa julgeoleku tagatiseks. EL saab siiski aidata eurooplastel paremini korraldada oma panust Euroopa julgeolekusse, ühendades oma kaitsevõime ja loobudes koordineerimata riiklikust poliitikast ühise Euroopa lähenemisviisi kasuks. Vaatamata mitmele heale käsitusele strateegilises kompassis, ei ole EL ega ka NATO seni oma koostööpotentsiaali veel täielikult ära kasutanud.

4.6. Euroopa strateegilise autonoomia kontseptsioon peab olema selgelt määratletud, kui seda kohaldatakse julgeoleku- ja kaitseküsimustes, nagu see on strateegilise kompassi puhul. Strateegiline autonoomia ei tähenda, et Euroopa Liit tegutseb üksi, vaid ta muutub paremaks partneriks, kes suudab vajaduse korral tegutseda, ka juhul, kui toetus ei pruugi olla kättesaadav. Strateegiline autonoomia ei tohi tähendada võrdset distantsi maailmariikidest, nagu komitee on juba rõhutanud oma hiljutises arvamuses Atlandi-üleste suhete kohta. USA on ja jääb Euroopa kõige olulisemaks liitlaseks ja partneriks. EL peaks siiski käima strateegiliste sõltuvuste vähendamise teed muu hulgas julgeoleku- ja kaitsesektoris, nagu on märgitud komitee arvamuses julgeoleku- ja kaitsetehnoloogia tegevuskava kohta ([3]).

4.7. Euroopa ühepoolseid sõltuvusi tuleb vähendada ja seda mitte ainult kaitsevaldkonnas. See on Euroopa julgeoleku seisukohalt äärmiselt oluline. Komitee leiab siiski, et vastastikune sõltuvus, eriti sarnaselt meelestatud partnerite vahel, ei ole mitte ainult kasulik, vaid ka vältimatu eeltingimus reeglitel põhineva mitmepoolse korra jaoks.

4.8. Mis puudutab ELi tulevast sõjalist võimekust, siis strateegilises kompassis nimetatud kiirreageerimisjõud on kooskõlas kontseptsiooniga kasutada rahvusvaheliselt koordineeritud missioonide raames kiiresti lahinguvalmis väiksemaid vägesid. Neid jõupingutusi ei saa siiski vaadelda sõltumatult Euroopa piisavast panusest enda julgeolekusse NATO kontekstis. Euroopa jõupingutused peavad toetama NATO Euroopa samba tõhusust. Praegu ei ole selge, kuidas ELi ja NATO liikmesriigid saavad eraldada piisavalt ressursse nii NATO reageerimisjõududele kui ka ELi kiirreageerimisjõududele juhul, kui need ressursid tuleb aktiveerida samal ajal. Lisaks ei ole ellu viidud mõningaid kiireageerimisjõududega seoses esitatud meetmeid, kuigi sellekohased otsused on langetatud juba aastakümneid tagasi (Helsingi 1999).

4.9. Strateegilises kompassis ei võeta arvesse rolli, mida kodanikuühiskond Euroopas saab täita ja peab täitma, et parandada vastupanuvõimet vaenulike jõudude püüdele õõnestada süstemaatiliselt ühtekuuluvust ja solidaarsust ELi riikides ja nende vahel.

4.10. Euroopa Liidu tugevdamine demokraatial ja õigusriigil põhineva julgeoleku tagajana ei eelda mitte ainult tugeva (ma)id Euroopa institutsioone ja paremat prognoosimist liikmesriikidelt, vaid ka ulatuslikke piiriüleseid ühiskondlikke liite. Need on mõeldamatud ilma tugeva ja elujõulise üleeuroopalise organiseeritud kodanikuühiskonna ja täielikult pühendunud Euroopa sotsiaalpartneriteta.

4.11. Vaenulikud rünnakud ei hõlma mitte ainult sõjalisi operatsioone, vaid ka desinformatsiooni, küberründeid, majanduslikku väljapressimist jne. Strateegilises kompassis nimetatakse hübriidohtudele koordineeritud reageerimise jaoks hübriidmeetmete kogumi väljatöötamist ning välisteabe, manipuleerimise ja välise sekkumise meetmete kogumit ning küberdiplomaatia meetmete kogumi tugevdamist. Strateegilises kompassis tuleb seda üliolulist aspekti siiski põhjalikumalt käsitleda. EL vajab selliste rünnakute ja sekkumiste tõrjumiseks kiiresti institutsioonidevahelist lähenemisviisi, millesse peab olema kaasatud esinduslik kodanikuühiskond. Eesmärk on panna alus ELi kodanike tõhusale solidaarsusele, koostööle ja vastupanuvõimele eelkõige kohalikul tasandil, kus selliste rünnakute mõju on kõige vahetum.

4.12. Euroopa julgeolekut ei ohusta mitte ainult sõjalised rünnakud selle traditsioonilises tähenduses. Küberründeid ja sabotaaže eraettevõtjate, avaliku sektori asutuste ja elutähtsa taristu vastu tuleks samuti käsitleda vaenulike hübriidrünnakutena, mis võivad põhjustada laastavat kahju. Seda aspekti ei ole strateegilises kompassis eelkõige tõhusate kaitse- ja reageerimismeetmete osas piisavalt käsitletud.

([3]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Julgeoleku- ja kaitsetehnoloogia tegevuskava“(COM(2022) 61 final) (ELT C 443, 22.11.2022, lk 112).

5. **Kompassi ümberkalibreerimine**

5.1. Komitee on täiesti nõus, et EL peab arvestama üha agressiivsemate revisionistlike jõududega, kes rikuvad ÜRO põhikirja. Reeglitel põhineva mitmepoolse korra saab taastada, kui liberaalsed demokraatiad järgivad oma põhimõtteid, toetavad neid diplomaatiliste, tsiviil- ja sõjaliste võimetega ega anna alla autoritaarsete võimude kiusatustele, survele ja ähvardustele.

5.2. Euroopa poliitika peab teenima relvastatud konfliktide ennetamise eesmärki, võttes samal ajal arvesse asjaolu, et maailm on palju vähem rahumeelne, kui see tundus pärast külma sõja lõppu. Seepärast vajab Euroopa ühiskond poliitilist konsensust selles, kuidas tõhusalt tugevdada oma kaitset võimalike ründajate vastu ja eelkõige suurendada oma tsiviilkaitsevõimet. Keskse tähtsusega on suurem avalik arutelu ja kodanikuühiskonna osalejate aktiivne kaasamine.

5.3. Atlandi-ülene partnerlus nõuab palju rohkem poliitilisi investeeringuid. Kuigi see ulatub NATO-st kaugemale, on see alliansi tugisammas. Eurooplased peavad tegema suuremaid jõupingutusi ELi ja USA suhete hoidmiseks ja süvendamiseks. Stabiilne partnerlus USAga on äärmiselt oluline nii kaubandussuhete kui ka julgeoleku seisukohast.

5.4. Euroopa eesmärk on tuumarelvavaba maailm. Kuni selle saavutamiseni on USA tuumajulgeoleku tagatis Euroopale, NATO tuumaheidutus ja Prantsusmaa heiudutusjõud Euroopa julgeoleku jaoks asendamatud.

5.5. Euroopa partnerid peavad kiiresti keskenduma oma sõjaliste kulutuste tõhustamisele. Seda on võimalik saavutada muu hulgas tavapäraste riiklike sõjaliste süsteemide koostalitlusvõime olulise suurendamise kaudu. Liikmesriigid peavad ületama praegused raskused ja arusaamatused seoses hädavajaliku lühiajalise kaitsevõime soetamisega ning leidma ühise lähenemisviisi oma kaitsesüsteemide tugevdamiseks keskpikas ja pikas perspektiivis ühishangete ja ühiste koostööprojektide kaudu. Euroopa ühisprojektidest ei tohiks kõrvale jätta lähedasi liitlasi ja partnereid, kuid nende juurdepääs Euroopa kaitseturule peab põhinema rangelt vastastikkusel.

5.6. Kaitsekulutuste osakaal SKPst on oluline ulatuses, milles lääneliitlased on kokku leppinud – *pacta sunt servanda*! Tõhusa võimekuse seisukohast on olulisem need põhjalikult määratleda ja õigeaegselt saavutada. Asjaolu, kas selleks on vaja täpselt 2 % osakaalu või tõenäoliselt suuremat protsenti SKPst, on teisejärguline. Otsustav on see, et võimalik agressor peaks rünnaku maksumust liiga suureks. EL peab oma liikmesriikide kaitsekulutuste tõhustamiseks tuginema oma vahenditele ja institutsioonidele, nagu alaline struktureeritud koostöö (PESCO), kaitseküsimuste iga-aastane kooskõlastatud läbivaatamine (CARD), Euroopa Kaitsefond (EDF) ja Euroopa rahutagamisrahastu.

5.7. Kaitsehanked ja Euroopa kaitsetööstuse struktuur on Euroopa julgeoleku jaoks otsustava tähtsusega. Nende suhtes ei kehti üksnes turureeglid. Euroopa julgeolekut ei tohi siiski kahjustada kulukad ja ebatõhusad kompromissid. Ühisprojektid tuleks kindlaks määrata konkurentsvõimelise ja innovatiivse tööstuse suutlikkuse alusel, mitte koostööprojektide riiklike kvootidega.

5.8. Kompass hõlmab paljusid olulisi julgeolekuaspekte, kuid selles ei räägita piisavalt luureteabest. EL peaks kompassi ajakohastama, lisades sellesse Euroopa luurevõime selge analüüsi ja konkreetsed ettepanekud selle parandamiseks.

5.9. Riiklikud kaitsejõud vajavad ratsionaliseerimist, st tõhusaid ühiseid juhtimisstruktuure, mis lõppkokkuvõttes loovad aluse ühistele Euroopa vägedele. Rajada tuleb Euroopa Liidu sõjaline staap ja Euroopa Kaitseagentuur.

6. **Kodanikuühiskonna panus Euroopa julgeolekusse ja kaitsesse**

6.1. Strateegiline kompass on märkimisväärne samm edasi. Seda tuleks laiendada nii, et see hõlmaks Euroopa välispoliitika strateegiat, mida iseloomustab laiem julgeolekukontseptsioon, mis on kooskõlas ka ÜRO kestliku arengu eesmärkidega ja kaasab aktiivselt kodanikuühiskonda.

6.2. Sõjaliste konfliktide vältimiseks on otsustava tähtsusega tõhusam luureteave, ennetus ja prognoosimine. Paljud ELi liikmesriigid peavad investeerima rohkem oma kaitsevõimesse ja enamik neist on hakanud seda tegema. See peab olema pikaajaline ja vajab kodanikuühiskonna toetust. NATO Euroopa sammas peab tagama sõjalise heidutuse, kuid EL peab suurendama oma suutlikkust, sealhulgas oma sõjaliste vahendite abil, et anda konkreetne ennetav panus piirkondliku rahu ja stabiilsuse edendamisse.

6.3. Vastavalt kompassis soovitatule peaks EL toetama liikmesriike omavahelise koostöö parandamisel, et vähendada nende kaitsevõime ebatõhusat killustatust ja kulukat dubleerimist. Seni kuni ELil puudub tegelik kaitsepädevus, peaks ta siiski jätkama oma piiratud ressursside investeerimist peamiselt tsiviilmeetmetesse ja -mehhanismidesse, et oleks võimalik ennetada konflikte. See on koht, kus kodanikuühiskond saab oma sotsiaal- ja majandusvõrgustike ning tugeva avaliku ja kultuuridiplomaatia potentsiaali kaudu midagi tõeliselt muuta.

6.4. Vaba ja elujõuline kodanikuühiskond võib olla automaatne stabiliseerija Euroopa julgeolekut mõjutavate kriiside ajal. See on ilmnenud näiteks seoses Venemaa agressiooniga, mille puhul miljonid ELi kodanikud paljudes liikmesriikides võtavad vastu ja abistavad Ukraina pagulasi. Seejuures on erakordne tahe aidata nähtav eelkõige Ukraina naabruses asuvates ELi liikmesriikides. Terviklik lähenemisviis julgeolekule peab hõlmama ka Euroopa hädaolukordadeks valmisolekut ja kodanikuühiskonna organisatsioonide jätkuvat toetamist.

6.5. Komitee rõhutab sotsiaalse õigluse, majanduslike väljavaadete ja keskkonnakestlikkuse tähtsust julgeoleku jaoks. Sotsiaalne rahu on vägivallast hoidumise oluline eeltingimus. Globaalse soojenemise piiramine ja selle tagajärgedega toimetulek on maailmas sotsiaalse korra ja rahu säilitamiseks väga olulised.

6.6. Komitee soovitab korraldada avalikke foorumeid strateegilisteks aruteludeks, et kodanikuühiskond saaks anda oma panuse sellise Euroopa arendamisse, mis kaitseb ja tugevdab oma vastupanuvõimet vaenulikele rünnakutele, mis õõnestavad moraali ja poliitilist stabiilsust liikmesriikides ja nende vahel. „Suurjõudude võitluses eeliste eest ei pruugi otsustavad olla mitte sõjaline või majanduslik võim, vaid ühiskonna põhiomadused“ ([4]).

6.7. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, selle välissuhete sektsioon (REX) ja – kaitsetööstust silmas pidades – tööstuse muutuste nõuandekomisjon (CCMI) ([5]) võivad etendada võtmerolli poliitilise tasandi ja ühiskonna dialoogis Euroopa ja kogu maailma julgeoleku üle. Komitee kutsub jätkuvalt üles strateegilist kompassi korrapäraselt ajakohastama ja hindama põhjalikult uusi seonduvaid algatusi, nagu kaitsepakett.

6.8. Venemaa agressioon ja süsteemne rivaalitsemine Hiinaga rõhutavad, et EL peab viivitamatult kohanema geopoliitilise reaalsusega. Liberaalsetes demokraatlikes riikides on seda võimalik saavutada üksnes tihedas koostöös kodanikuühiskonnaga ja selle poliitilisel toetusel.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

([4]) Mazarr, M. J., What Makes a Power Great. „The Real Drivers of Rise and Fall“, *Foreign Affairs*, juuli/august 2022, lk 52.
([5]) https://www.eesc.europa.eu/et/sections-other-bodies/sections-commission/consultative-commission-industrial-change-ccmi